

Karu Taavi koolielost ja umakultuuri opmisõst

Kae lk 2

Filmipisiläse käest purra saanu Viimne Kullar

Kae lk 3

Hirmsa elläi Hüdsihand

Kae lk 4

Vällä om tulnu Tähekese võrokeeline erinummr

Kooli päälennakkamisõ puhul kinge latsiaokiri Täheke ja Võro instituut kõigilõ 1. klassõ latsilõ võrokiilse Tähekese erinumbri. Aokirä saiva kõik võro keele opja ja oppaja kah. Tähekese võrokeelist erinumbrit andas vällä üts kõrd aastan ja sääne asi om käünü joba 20 aastakka.

Erinumbril om varrasügüse mekk man: Panga Milvi luulõtas siimnekurgist ja aiavilju sissetegemisest, Laanõ Triinu jutustas edimäste klassi minekist, Rahmani Jan tuust, kuis kuigina ei tahtu suvõst vällä tulla ja kuuli minnä. Holdsi Leila kirotas, kuis timäst sai kiränik, ja võrokeelitside raamatidõ lehekülj tulõtas miilde, et om raamaduaastak. Rahmani

FASTRÕ MARIKO

Oodõtas võro keele nädäli lõugahusõ pakmiisi

Võro instituut kuts üles vällä pakma timahavadsõ võro keele nädäli lõugahust (juhtlausõ). Oodõtas põ nõvit võrokeelitsit lausit vai ütlemiisi, miä pasnu

3.–9 mardikuuni peetävä võro keele nädäli juhtmõttõs.

Kink lausõ timahavadsõ võro keele nädäli lõugahusõs valitas, saa Võro instituudi puult väiku avvohinna. Mõttit oodõtas kooni sügüse alostusõni 22. süküskuul meiliaadrõsi trin.toom@wi.ee pääle.

UL

Rõugõn peeti kogokunnafestivali. Minevä puulpäävä peeti Rõugõn Öõbikuron kogokunnafestivali päivä. Päävåkavan oll' laat, kon kaupli Uma Meki kaubamärgiga sõõgituutja, päält tuu sai võtta ossa tüütarrist, kaia-kullõlda esinejit, eräle tegemise oll' latsilõ. Säänest kogokunnafestivali peeti Rõugõn joba kolmas kõrd.

Pildi pääl astva Rõugõ rahva iin üles Laheda muti Lahedalt.

RAHMANI JANI jutt ja pilt

Võrol tulõ nuuri kirändüspäiv

RAHMANI JANI

Riidi, 19. süküskuu pääväl tulõ Võrol Kandlõ kultuurimajan innekkõkkõ noorilõ kirändüshuviliidsilõ mõtõld päiv «Kirjanduse keerises». Pääväga tähüstedäs eesti raamadu aastakka, päält tuu viil kirämehe Kangro Bernardi 115. sünnüaastapäivä ja päävä lõpun andas vällä timahavanõ Kangro-preemiä.

«Proovimi tõmmada noorõ kirändüse pöörüssele üten ja näüdädä nuurilõ kirändüshuviliidsilõ, määndsit variantõ om olõman kirändüse uurmisõ man,» seletäs Võro Kreutzwaldi kooli kirändüsooppaja Leesalu Raili, kiä om üts kirändüspäävä kõrraldajit.

Kirändüspääväl kõnõlõsõ kirändüsest ja umist tegemissist Rakke Kertu, Rahmani Jan, Savimägi Katrinka Josephine, Kauri Rahel Ariel, Kõivupuu Marju ja kunstnik Platsi Marja-Liisa. Ettekandidõ vahepääl omma nuuri vahepala. «Om võimalus kokko saia kiränigega, nätä näost näkko noid inemiisi, kiä omma raamatit kirotanu. Piämi tuu man tähtsäs innekkõkkõ Võromaad ja proovimi pakku kirändüse pääle kaemist ka vahtõ nuka alt. Näütüses saa kaia näütüst koolilatsi tshenkendüist piltest, kon omma kiränige nime luudusnättüisiga kõüdedü. Mängulinõ puul om sääne kah, et sõõgi võiva olla kirändüsligu. Ja viil teemi kirändüsligu tordi, midä kül süvvä ei saa, a miä näütäs kirän-

RAHMANI JANI PILT

Oppaja Leesalu Raili kuts kirändüshuviliidsi Kandlõ majja kirändüspääväle.

düse mitmõ kihiga olõmist,» seletäs Leesalu Raili.

Päävä tõsõn poolõn kõnõldas kirämehe Kangro Bernardi kirändüslikust perändüsest, selle et timahava saa Võromaal peri kiränigu sünnüst 115 aastakka. Tunnustõdas varatsõmpi Kangro kirändüspreemiä saajit ja andas üle preemiä timahavatsõlõ võitjalõ. Kangro Bernardi kirändüspreemiä om Võro maakunna ainumanõ kirändüspreemiä ja toda antas vällä joba 35. kõrda.

Kirändüspääväl omma oodõdu kõik kirändüshuvilidsõ, a innekkõkkõ kaesõ kõrraldaja iks nuuri poolõ, et kooliopilaisin kirändüshuvvi herätä. «Koolõlõ om teedüs

edesi antu. Loodami, et oppaja saava võtta pundi kirändüshuviliidsi latsi sinnä üten, selle et sääne päiv om ilma-kaemisõ laembastegemise jaos iks tävveste esimuudu nättüs,» kõnõlõs Leesalu Raili. Umast kogõmusõst tiid tä kõnõlda, et jutulõ tollõst, nigu koolilatsõ inämb lukõ ei taha, om kõvastõ mano pantu. «Lugõmis-huviliidsi nuuri om, sais olõ-i luutusõlda. Nä ei pruugi kõgõ lukõ seod, midä kirändüsooppaja soovitas, nä võiva valli tõistsugumaidsi autoriid ja osa lugõ inglüse keelen kah. A periselt õks loetas,» lõüd tä.

Leesalu Railil om häämiil tuust kah, et timahavanõ raamaduaasta om toonu raama-

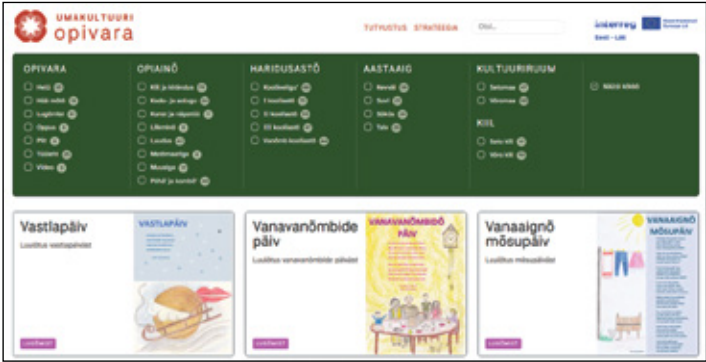
du jäl avvu sisse. Raamatit om nätä liinapildin, näütüses installatsioon raamadukogo man ja raamadukapi mitmõn paigan Võro liinan. A esieränis tähtsä om timä meelest, et Võrol om jäl raamadupuut vallahõ tettü. «Raamadupuut tugõ toda, et raamadu mano jõudminõ om nuuril lihtsämb,» lõüd tä.

Kirändüspäävä kõrraldaja omma Võromaa arõnduskeskus, Võromaa keskraamadukogo ja Võro maakundlinõ imäkeeleoppajidõ ainõjago. Päivä tugõ Eesti Kultuurkapital. Minevä kõrd peeti Võro maakunnan suurõlt kirändüsega kõüdetüt päivä 15 aasta iist, ku Eestin oll' väl-lä kuulutõt lugõmisaasta.

Umakeeline opivara om lihtsä lõüdä

Om lihtsä jah. Mine aadrõssi pääle umakultuur.ee ja vali vällä, midä tahat. Kas pilti vai hellü, keele- vai luudusoppusõ kraami, latsiaialõ vai gümnaasiumilõ, võro vai seto keeli. Vai ku panõt otsmisõkasti mändsegi märksõna, olkõ vai «Juhan Jaik», sis õkva näet kah, mis timäga kõüdüssen joba olõman om.

Tuu paistus niisama lihtsä nigu ütškõrdüts, a ummõtõgi om taa vagivahtsõnõ võrguvaramu. Võro keele oppaja, Võro instituudi tüütegijä ja muu hää inemise omma aastit tennü tüüd ja säädnü kokko kaunis kinä kulha koolitüüs sündüjät kraami, a nigu oppajil õks, olõ-i aigu umma tüüd tõisiga jaka, ja nii om egäüts juusknu tunnist tunni, üts aastak tõsõ perrä. Joosutii pääle

Kodolehe umakultuur.ee avaleht veebin.

om pudõnu kullateräkeisi –häid mõttit, põ nõvit ülesandit ja tüülehti, latsi tshenkendüisi ja kirätükke, täheräbästikke ja ristsõnnu, mänge ja laulõ viil pääle tollõ. Pallo om ilmarvõrku kah pantu, a näide lõüdmine om olnu paras päähalu.

Ku Eesti-Läti projekt «Umakultuur mi ümbre» minevä süküs alost, sis anni oppaja umast hädäst teedä, ja aastak ildamba omgi umakultuuri varamu olõman. Valmis joht ei olõ, selle et tuu tohe-i ilmangi valmis saia. Plaani om kõik aig vahtsõt kraa-

mi mano panda, et oppajal vai muul huvilidsõl es olnu uman kultuurin ilmangi ikäv. Kuvõrra mi olõmi setodõga üten maakunnan, and eloterve võigõlus kõik aig vunki mano – mõlõmbal kultuuriruumil om vaia hinnäst kõgõ parõmbast külest vällä näüdädä.

Vastutusõ võrguvärte hoitmisõ iist omma võtnu Võro ja Seto instituut, a väega oodõt om latsiaidu ja kuulõ oppajidõ ütistüü. Niisama tähtsä om hädäldämäne, ku määnegi matõrjaal puudu om.

Võrokõsõ võiva välläkuulmisõ maaha jättä ja naada latsiga võro keeli kõnõlõma vai üten latsiga hindäs olõmist, võro keeli kõnõlõmist, lugõmist ni kirotamist opma.

UGURI KADRI

Tähelepandmisõmajandus

Aig inne valimiisi tuu kõrrast kõvõmbalõ vällä inemiisi tahtmisõ tähelepandmist saia. Olõ mõnikõrd peris vihatsõs saanu, ku mõni kongi meediän, esieränis sotsiaalmeediän jäl hinnäst väega ullist külest näütäs. Mille inemine nii hirmsalõ tähelepandmist ihkas, olõ mõtõlnu.

Mul hindäl om olnu õnn (vai õnnõtus) tihtsäle määndsegi rahva iin üles astu ja proovi innembi tähelepandmisõst kõrvalõ hoi-ta, niipallo ku õnnistus. Tuuperäst om mõnikõrd rassõ kaia noid, kiä egä hinna iist hinnäst näütämä tükuse.

A ku perrä mõtõlda, sis vast omgi sääne nättäväs tükmine luudusõ puult ette antu. Peri aost, kon egäüts pidi hindä iist võitlõma, et ello jäiä. Tuu ei olõ ütsindä inemiisiga nii. Ka pinikutsigu pruuvva pesäkunnan tähelepandmist saia. Ja kasumanakkaja puu langi pääl võitlõsõ, kinkal om õigus elolõ jäiä. Esiasi muidogi, kas tuu, kiä kõvõmbalõ rüük ja trügi, om iks kimmäle tuu kõgõ parõmb.

Ahjäh, üteli timahavasuvitsõl üül Setomaal Meremäe kandin sõitõn lipsas mu auto iist läbi suur pruun ilves. Nii ma sis mõtli. Vai olf tuu hoobis puuma, mõtlõ täämbä.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitõimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: AS Õhtuleht Kirjastus, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgo-tas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Abikäsi

Mõni aig tagasi käve üte seltskunnaga Hispaanian veteraanõ tsihiotsmisõ MMil. Sääll olf päält 3000 vanõmba inemise, kellele miildüs kaardi ja kompassiga mõtsan kävvü. Vast edimäde 10–30 pei tõsitsõmpa võistlust, tõisi jaos um tuu kuunkäümise viis. Saias kokku ummi vannu tutvidõga ja hää um näta, et näil um viil eluvaim seen. Sääne võistlus um paras ettekäänüs aig-aolt pehmest tugitoolist üles saistada, ketsi jalga panda ja vällä sörkmä minnä. Et olla elusamb.

Mul jäivä tuust käügist mõnõ pildi miilde. Olf mäekül, peris illus pedäjämõtsaalonõ. Pedäjä umma sääll tsipa tõistmuudu, kõrgõ ja tutuga, noid kutsutas piiniais. Noidõ puiõ all mi joosimi, mõnõ paiga pääl olf paksõmbat mõtsa kah. Ma trehvis kokku üte vanõmba provvaga, kes olf jäänü üte kivimüürü pääle pidämä ja mõtõl, kuis müürüst alla saia. Ma es joosõ võidu pääle, tuuperäst kääni ümbre, anni tälle kae ja aviti timä säält alla. Süä lätõs lämmäs, ku näi tä tennämist täüs silmi ja olõkit.

Mõni aig ildamp jaä mul hindäl jalg üte juurõ taadõ kin-ni ja ma käve, nii pikk ku lagja, sinnä pikäle maaha. Es jõvva viil naada üles tulõma, ku

kõrraga olf kolm inemist mu ümbre. Kõigil küsumüs, kas kõik um häste, kas ma sai haigõ ja kuis nä saanu minnu avita. Üts miis olf nii käpe, et ma es jõvva viil naada pistü tulõma, ku tä joba haardsõ mu kae alt kinni, tõnõ tulf tõsõlt puult, nõstsõva mu pistü. Mõtli, et ku panõt esi hädän inemist tähele, sis pandas sinnu kah tähele, ku olõt hädän.

Ja peris süändlämmistävä tundõ jätse mu sisse pilt, ku naisi 95+ klassin tulf võitjas 98aastanõ suumlanna Soli Niemenen. Ku tedä kutsuti avvutasa andmisõ trepi pääle, sis mõnõ paksõva tälle kätt, et tedä üles avita, a Soli olf nii tubli daam, et lätõs esi üles. Ja ma usu, et timä seen olf ilmadu tenotunnõ, ku kõik nuu mitusada inemist, kes sinnä avvutasa andmisõlõ olli tulnu, tälle plaksuti ja pikält avvustust näütsi. Ku luuja tälle elopäivi and, sis katõ aasta peräst võistlõs tä kimmäle naisi 100+ klassin.

Kokkuvõtõs: ku näet hädänolõjat, paku tälle abikäsi. Tuust saat hulga inämb tagasi ku sis, ku läät tuima näoga müüdä. Ka su hindä süäme tege lämmäs, ku kiäki and sullõ kae, ku olõt hädän. Kimmäle tege süäme lämmäs ka tuu, ku olõt ligi 100 ja sinno avvustõdas. Noidõ hetki nimel tasus ellä.

Karu Taavi: umakultuuri saa opada ainõtunni seen

Sükskuu kõgõ suurõmb sündmüs om iks kooliaasta alostus. Seo tuu herevüst noilõ, kiä õkvalt nakkasõ kooliga kõüdüssit luuma, a egäl juhul midägi vahtsõt noilõ kah, kiä omma joba aastit kooliga kõüdedü. Uma Leht uursõgi Võro Kreutzwaldi kooli juhi Karu Taavi käest, kuis kooliaasta om käümä lännü ja midä vahtsõt hindäga üteli toonu.

Mis uudist om seol sükskuul Võro maakunna kõgõ suurõmban koolin?

Kõgõ suurõmb muutus seon opiaastan om meil ja Võro Keskliina koolin kah koolipäävä alostusõ illatsõmbas toukaminõ. Kõnõldu om seost aastit ministeeriumin, liina-valitsusõn ja mi majan kah, a nüüd sai asi ette võetus.

Mille om parõmb alosta koolipäävä ildamba – kell 9?

Uurmisõ näütäse, tiidläisi kaeminõ om sääne, et vara-teismeliisi ja teismeliisi jaos om parõmb, loomulikumb, ku koolipäiv nakkas pääle ildamba. Seo om parõmb, ku rehkendä näide bioloogilist pääväs valmisolõkit. Ma saa arvu, et liinakoolõn om seod muutust lihtsamb ello viia ku maapiirkunnan, kon tulõ pallo mõtõlda transpordi kõrraldamisõ pääle inne ja pääle kuuli. Nii otsustimi Võro Keskliina kooliga, et teemi seo muutmisõ är. Aasta peräst piäs seo siski kääki minemä kõgõn Eestin.

Ku ma nüüt hummogu inne kellä 8 koolimajan ümbre käü, sis om nii, et kohal omma latsõ, kiä tulõva maakunnast ja esiki maakunnapiiri takast. Noidõ latsi jaos om kuuli tulõk kõüdet vanõmba tüüle tulõki-ga. Nii et om väiku jago latsi, kiä tulõva tõtõst kuuli samal aol nigu minevä aastagi.

Noidõ jaos, kiä varramba jõudva, om vallahõ raamadukogo. Meil om istmiskotussit, kon saa viil kodotüüd tetä, ku vaia om. Sõõgitarõ om vallahõ, pakutas putru. 40–50 om noid latsi, kiä söövä hummogu koolin putru. Huvitegevüs ei olõ viil vallahõ lännü, a ka tuud om plaanin tuvva hummogu-

KABUNA KAILE PILT

Koolijuht Karu Taavi.

he, niisama nõvvuandmisõ- ja tugõmisõtunni.

Mis viil silmä om jäänü? (Küsitelemine olf 5. koolipäävä – K. K.) Viimätsel minotil kuuli jõudmist om mu meelste veidemb. Oppajidõ edimäne vastus om, et latsõ omma edimädses tunnis rohkõmb herä-nü. A seo om tõtõst edimäne vastakotus.

Koolilatsõ päiv lõpõs nüüt 5–10 minotit ildamba ku minevä aasta. Latsõ saava sis minnä huvitsõõri nigu varramba. 8.–9. klassin olõmi sisse säädnü paarintunni, tuu tähendäs, et kats üte ainõ tunni om järke-miisi. Esisugumaidsi ainit üte päävä seen om sis veidemb ja koolikott om kergemb, saa üte ainõga süvembäs minnä ja päiv om rohkõmb üteli tükün.

Kaemi järepeiten, a ma olõ saanu kinnitust, et seo muut-minõ tüütäs innekõkkõ latsi hääs. Ja seo ei tähendä, et asi om nüüd tettü. Tegelemi asäga edesi, kuis seo passis opilaisilõ ja oppajilõ.

Mille peräst koolijuht kooliaasta alostusõn kõgõ inämb murõhtas?

Iks inemiisiga kõüdedü asä omma päämidse: kas nä alalõ omma ja kas vasta pidävä, määne kuurma näile tulõ, kas olõ lõüdnü ammõtihe hää inemise... Kolm nädälit põimu-kuud om koolijuhilõ täüs pingutust, et 1. sükskuus tunniplaan tüütäsi, oppaja olõ-

man olõsi, opilaisil olõs hää kuuli tulla.

Mõnõ inemise ärminek ittiat pikält ette, a egä suvi tuu ka üllätüisi. Kiäki vaihtas tüükotust, kiäki elokotust – nii elon om – ja sis piät kipõstõ reagiir-mä. Ütest koolist lätõ inemine minemä, tuu kuul jõud viil konkursi är tetä ja kotusõ täütä, a valla lätõ doominoefekt... Parhilla otsimi vahtsõt opi-juhti, a kooliinemisiil omma harilikult suvõ alostusõn elo- ja tüüplaani är tettü. Seo pand koolijuhilõ pingõ pääle, a uman ammõtin tulõ toimõ saia.

Kreutzwaldi kuul om osalinõ Eesti-Läti ütispjektin «Umakultuur mi ümbre», mille üts iistvõtja om Võromaa arõnduskeskus. Midä seon ettevõtmisõn üteli tege-mine Kreutzwaldi koolilõ om andnu?

Mi olõmi jõudnu minevä aastaga sinnämaalõ, et proo-vimi umakultuuri viil inämb tunnõ sisse kõütä. Eräle võro keele ja kultuuri tunni meil ei olõ, selle et ma olõ toda miilt: kõgõ loomulikumb viis umakultuuri opada om seod egä ainõtunni sisse kõütä. Tuu tarvitustõ võtminõ võtt mui-doki aigu, võtmõinemine om oppaja: ku läbi om tä mõtõlnu umakultuuri tähtsüse hindä jaos. Ainõkava omma jo kõgõst punnin ja ei olõ lihtsä sin-nä midägi mano panda.

Mul om hää miil veebi-värehti umakultuur.ee üle, miä om seo projekti seen tettü ja kohe om kokko nõstõtu pallo olõman olõvat matõrjaali, miä tugõ umakultuuri oppamist ja pruukmist. Oppajidõ jaos om seeni olnu kõgõ suurõmb murrõkotus seo, et näil ei olõ aigu ja mõistmist esi opimatõr-jaali vällä märki.

Mu käest küsüti ja ma olõ andnu uma ettepanõgi, suu-rõ kooli kaemisõ ka abinõvvu (meede) jaos, midä haridus-ministeeriumin plaanitas umakultuurilidsi opikäuke ja umakeelitside oppajidõ toetusõs. Ku tuu abinõu tõtõst tulõ, om väega häste, a toimõndami ilma kah.

Tiia, et olõti uman koolin kah pruuvnu võro kiilt ja kultuuri nättävambäs tetä...

Jah, uman majan olõmi kah tennü umajago, et umakultuuri, võro kiilt olõs näta. Meil omma kalitorõn kaardi, keele-puu ja muud matõrjaali, et olõs lihtsamb umakultuuri opi-ainidõga kõütä. Seo aasta pan-nimi üles viil Vana-Võromaa ja Võro liina magnõtkardi. Tulõva viil magnõti, et saas kaarti praktlidsõlt pruuki. Näütüses saa oppaja anda üles-andõ: lõvvä seo vai tõnõ kotus; kõnõlõ, kon su vanaimä eläs ja nii edesi... Võimaluisi lõüd egä ainõ seen, kon rohkõmb, kon veidemb.

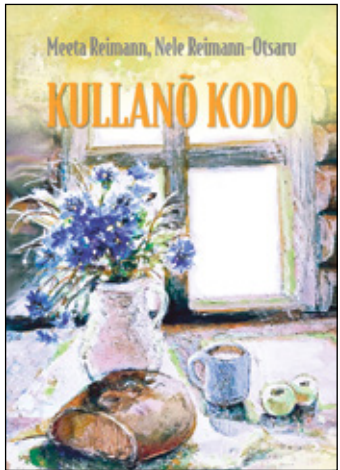
Meil om joba mito aastat 1.–4. klassin pruukmisõl paprõ-päivik, kon om egäsugust kooli-latsõlõ tarvilist teedüst. Olõmi seod iks tävvendänü, pruuvnu parõmbas tetä ja seost aastast om võro keele nätal märdikuul päivikun võrokeeline.

Küsse KABUNA KAILE

Võro keele nädäli leht kooli timahavatsõn paprõpäivikun.

Esimuudu mälehtüisiraamat ots laemalõ elojõvvo lätet

Võrokeelitside raamatidõ ilm om jäl tsipakõsõ rikkambas saanu: vällä om tulnu mälehtüi-si- ja mõtõluisiraamat «Kullanõ kodo». Reimann-Otsaru Nele om umma vahtsõlõ raamatulõ kokko säädnü uma imä Reimanni Meeta (1921–2008) mälehtüisjutu, raamadu tõdõson poolõn märgotas Nele ummist tädidest, vanaimäst ja imäst.

Mälehtüisi või kirja pan-

da mitund muudu. Sagõhõhe om nii, et kirjapandja kõnõlõs ummist sugulaisist ja tutvist, kiä omma timä hindä jaos hulga tähtsambä ja tutvamba ku lugõja jaos. Pääle tuu om egä kirotaja man tähtsä kiränigu-and, mõistminõ sõnno ilosalõ ritta säädi ja arvosaaminõ, miä om tuu, miä laembat lugõja-hulka pututas. Seo raamat om kirja pantu kiräniguanniga ja and tuuga mälehtüisijuttõlõ laemba tähendüse. Nii saami taast raamatust pildi aost, päämidstelt vanast Eesti aost, ja väiku sissekaehusõ ka inemise sisse, kiä eläs maal, ots tüüd ja armastust, om esi hädän ja pakk hädäliidsile päävarjo.

Reimanni Meeta naas ummi latsõpõlvõpildikeisi kirja pandma tiidmisega, et timä silmä taad raamatut ei näe. Es näeki. Osa jutõst om Nele ümbre kirotanu imä märkmi-de, osa lintivõetu jutustusõ perrä. Latsõpõlvõpildikeselõ lõpõsõ pensionilõ jäänü

eloagisõ koolioppaja kom-mõntaariga, kon om veidükese moraaliugõmisõ mekki man. Ku ma pidänü minkagi kal-lal taa raamadu man norima, sis nuu moraaliugõmisõ olõ-i peris mu maigu perrä. A kim-mäle om hulga noid, kink usku ja tiidmiisi-arvamiisi säändse kokkovõtõ kinnitase.

Ku mõtõlda tsipakõsõ ao pääle, ku raamatulõ kirjapant juhtumisõ omma olnu, lätõ pilt laembas. Omma olnu sõa, om tulõman sõda, aoluust või sin-nä viil mano panda majandus-kriisi ja kõik säändse. Ja kõgõ tuu seen kasusõ inemise üles, latsõst saa nuur inemine, kiä piät umma ello elämä ja ello ilman edesi kandma. Nuu inemise, kinkast raamatun juttu, omma täämbädsen mõistõn Võromaa perimüse kandja, näil omma uma uskmisõ, tiid-mise ja mõistmisõ, midä põlv-õst põlvõ edesi antu. Määne-gi jago taast raamatust om mi kandi perimüsligu maaelo kaa-

si vaihõlõ kinnitamine (nigu olf suurõlt jaolt Nele minevane raamat «Vanaimä pääsokõsõ»), a suur jago om iks midägi muud, midä ma järgmädsen lõigun tsipa seletä proovi.

Egä inemine luu raamadu lugõmisõga hindä pää sisse määndsegi pildi ja nuu pildi ei olõ esi lugõjil ilmangi sama-sugudsõ. Mu jaos naas taa raamadu man tüüle «film» elo tegünemisest ja edesiminekest taa ilma pääl. Raamat pruuv mu jaos seletä üteli tükukeist mõistatusõst, mink uurmi-sõga tegelese luudustiidläse, filosoofi, usuinemise ja viil hulga muud rahvast. Kiränigu andva uma kõtutundõga sin-nä mõistatusõ seletämise pilti uma tükükese mano. Mu jaos ots seo raamat võrokõsõ, laem-balõ inemise elojõvvo lätet, elotungi. A pututas riivamiisi armastusõ pomm muudu väke kah, miä või tuvva õnnõ, a või viia ka hukatustõ.

RAHMANI JAN

Filmipisiläse külge saanu Viimne Kullar

Tsoorust peri filmimiis Viimne Kullar om valmis saanu dokumentaalfilmi «Torn», kon näüdätäs läbi Haani kandi mehe Kalju tegemiisi luku inemise igätsüsest ja otsalda tsihikimmüsest. No kõnõlõs vahtsõ filmi tegijä tsipa umast elost ja filmitüüst.

Kõnõlõ mõnõ sõnaga umast nuurusaost.

Tsooru om mu latsõpõlvõ maailm. Joba 15aastadsõlt lätsi Talnalõ Eesti spordigümnaasiummi ja olõ sinnä jäänü täämbädseni, a kodunõ Tsooru om iks mu hengen helläkene paik. Sääl teimi suvildõ haina – neli põlvkunda kuun, egäüts uma jõvvu ja mõistmisõ perrä. Talvildõ sõidimi esi sõpruga suusaraa sisse, käve vanaimä koetuid rusikkindit ahu vastan kuivaman ja nühkse jäl puusuusõ pääl edesi. Talvildõ tapõti tsika – latsõn pelässi tuud, a nüüt mõtlõ tagasi ja tunnõ, et inämb ei tulõ tagasi seo aig ja normaalsus, kon egäl eläjäl olf uma nimi ja ekä hengelist hoiõti ku perreliigõt.

Sama Tsooru pähnäria pääl, midä torm mõnõ aasta iist mütse, mušoti inne Talnalõ minekit edimäst kõrda tütrikuga, kiä olf mullõ jo edimädsest klassist miildünü. Neo omma hellä ja helge mälehtüse. Önnõs eläse mu vanõmba ja sõsar iks Tsoorun, ja egä kõrd, ku näil külän käü, tulõva kõik neo mälupildi kah miilde.

Mille sa valisit nõklu täüs filmitegijä tii?

Film tekä mu är joba latsõn, ku esä minnu kõrra nädälin Tsooru rahvamajja kinnu vei. Näüdäti päämädsele India filme, a minnu kõütse teedäsaaminõ, midä neo hõhkaja noorõ sääl ummi tandsunummõrdõ vahepääl

periselt kõnõli. India filmi olli alakirjuga ja nii opsõgi kinusaalin lugõma.

Pümme kinusaal om mullo kõgõ olnu vahtsõ maailma avastamisõ kotus ja paik, kon hinnäst harri – mitte lihtsäle meelelahutus, kon popkorni krõmpsutõdas. Käü kinun nigu kerikun: tulõ säält vällä tsipa ku tõnõ inemine, sakõstõ kerembä meelega, ku sinnä lätsi.

Ka aoteenistüse aigu kõrraldi kinunkäümiisi – ai rühmä kokku ja marssõmi kõrra nädälin filme kaema. Hindä üllätüses löüdse, et filmi mõoi kõigilõ sammamuudu ku mullo... a sama asi käü raamatidõ kotsilõ kah. Päält aoteenistüst lätsi filmitsõõri, tüüti mängufilme võttõgruppõn ja peräkõrd astsõ filmikuuli.

Miä tege inemise su jaos nii huvitavas, et timäst film tetä?

Inemine om ja jääs mullõ mõistatusõs. Midä vanõmbas saat, toda rikkamba ja inämb külgiga näet nii ümbreolõvat ku tõisi inemiisi kah. Mõtlõva olõndi igätsüs ja püüdmise minkagi suurõmba perrä paistusõ ollõv otsalda – tollõ seen om ilu ja kurbus ütekõrraga. Kirivide karaktõridõ man, nigu Kalju om, saa seod kõgõ inämb vällä tuvva. Ega säändse tüü käügün opi esihinnäst kah parõmbalõ tundma.

Kuis sa Kalju löüdset? Mille om seo filmi päälkiri «Torn»?

Kalju manu juhaf minnu Jürgeni Madisõ artikli Eesti Ekspressin. Tä olf suvidsõ hobõsõmatka aigu Kalju man olnu. Olõ varrampagi timä kirutõduist lugudõst mõttit saanu – paistus, et meile omma meele perrä üttemuudu inemise.

Kalju taht väega torni ehitä – nii väega, et seon filmin kerkijä om täl jo neläs. A kas täl om tõtõstõ torni vaia? Tahtminõ ja vajahus omma kats esi

SAARÕ HIPÕ PILT

Viimne Kullar timahavatsõn Kaika suvõüllikoolin Tsoorun Rahmani Eloõ intervjuud andman.

asja: üts om parõmbalõ nätä, tõnõ jääs varju. Õkva säändse mõttõ saatsõva minnu päälkirja otsõn. Nii sai film eesti keelen päälkiräs «Torn» ja inglüse keelen sammamuudu «Torn» (tõlkõn: är kaksatu). Kuigi Kalju esi vast tahtnu, et film kõnõlnu inämb ehitämisest, käänd lugu periselt suurõmba tähelepandmisõ toolõ, midä edimädse kaemisõl nätä ei olõ.

Kuis seo film kõnõlas täämbädse ao Eesti inemisega?

Inemise läbikäümiisi vaiva ja proovilõpandmisõ omma aolda, ja tuuperäst kõnõlas seo film täämbädse ao inemisega kah. Film näütäs kõvastõ hai-gõt saanu mehe tundit – vai mehe tundit laemalõ, ja seod, kas täl om õigust vai võimalust umma last kasvata. Ku sa tahat väega, a ei saa, sis kuis tuuga leppü? Neo omma väega täämbädse ao küsümüse. Kas

säändsist asjust saanu kergele ja meelelahutusõ muudu kõnõlda? Ma viil ei mõista.

Mis sa tiit sõs, ku kaamõra vakka om?

Õks ma vast peris terve ei olõ – esiki sis, ku kaamõra ei käü, mõtlõ iks filimest ja noidõ tegemisest. Ammõdihädä, nigu kiränikel kah.

A et perren kasus kats last, sis näidega üten ollõn proovi kõgõ tähelepandmisõga paiga pääl olla. Latsi kasvataminõ om umaette ime kõigi ummi rasõhuisiga. Jah, filmi ummi latsi kah, a mitte ku filmitegijä – võta näid üles näide hindä jaos, et näil olnu tulõvikun rikkamb mälehtüs latsõpõlvõst. Näist ma filmi ei tii. Aamõn.

Kuis sa olõt parhillatsõl aol Võromaaga kõüdet?

Võimalusõl käü iks Tsoorun vanõmbil külän. Suvildõ olõmi perrega säääl pikembäle. Olõ

muusik Kalkuna Maril kaamõraga hannan käünü – nätä om, et kodukant ja tuukandi silmäpaistuja inemise tõmbasõ minnu kõrrast inämb. Et filmipisiläne om nii süväl seen, sis hobi kõrran tettüle Youtube'i kanalilõ sai seo suvi üles mitu tunnipikkust mõlutamisõ-filmikeist. Nii ma näid hellüten kutsu. Kaegõ perrä, äkki lõvväti midägi meeleperist vai esiki tutvut: «Time to relax by Kullar».

Kon huvilidsõ saava su ku seo filmi tegijäga trehvädä?

17. süküskuul tulõ Talnan «Torni» ammõtlik edimäne näütamine, a joba 26. süküskuul saa filmi nätä Rõugõn. Paiga pääle plaanva tulla Kalju, filmi produtsent ja kokkolõika-ja Norkroosi Erik ja ma esi kah. Tulkõ kaema ja kõnõlami päält filmi tundmiisist kah!

Küsse RAHMANI ELO

Kogukonnatunnõ om kimmäs!

Arvada, et kõigil aia- ja pendrepedäjeil om viil häste meelen, määne jant tinava keväjelt olf külvmise ja istutamisega. Et kas om varra vai jääs ildas... Ja üü olli jälleki külma ja päivält es olõ kah suurõmb asi. Vehmast, mea ütest tüküst sattõ ja hullustõ upuf, paremb ei kõnõlagi. Nii pallu olf taa suvõ manh külh hääd, et ku uma kandi rahvaga vai ka kauõmbast tutvõidõga kokku saadi, sis es vannuta hindu nõstmist õga valitsusõ andsakuid targutamiisi ja nõotuid otsustamiisi, a kõnõldi, mea pendren ja kilemajan kasus ja mea ei kasu; mea tühje häitsmeid kand ja mea siski veitühaaval edenes.

A augustist pääle om saagi-aig ja no tulõ vällä, et osa aiakraami om iibä häste kasunu! Ubina ja tommadi, kurgi ja suvikurvitsä rändäse ütest kõögist tõistõ ja tõnõkõrd viil säält edesi, ku õks kingitüisi pallu om saanu. Sõõgikraami ei tohe laskõ halvas minnä, tuu om edimene käsk maainemiisi aia-, kõõgi- ja keldripiiblin!

Egän majapedämisen muiduki ammu laudaeläjeid ei peetä, a tuu iist omma nuu, kel kana vai lamba, kõigile teedä. Ja kuis viskat minemä kuiunu leevätükü, karduli- vai kurgikoorõ, hõela ubina, peedi- ja porknõpäälse, munakoorõ ja pallu muud nii-üldä solgikraami, ku om teedä, konh peren omma kana vai partsi, lamba vai kitsõ! Kõik tuu kraam rändäs sinna, konh kiäki naa hää meelega ärä süü. Mõni lambapedäjä om ennegi ummi eläjeide pääle veidü pahanu, et naa sääntse kosti tuumisega nii ärä omma harinu, et egä koplisi müüdä minejä pääle «laulma» nakasõ.

Kommõ nii aiakraami jagada ku eläjeid meelen petä tege sõame lämmäs ja näütäs, et kogukonnalõ lätt kõrda, mea tõsõ tegevä, ja proovitas üts-tõist toeta vai veitügagi.

NÕLVAKU KAIE

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmüst ja tähendüsest.

Tepaskind ja Tepaskent

Nimel Tepaskind om Eestin 15 kandjat, sama nime muutunul kujul Tepaskent kah 15 kandjat. Nimi panti kujul *Teppaskind* õnnõ ütele perekunnalõ Rāpinā mõisa Toostõ külän, Pauna talun, midä tüüpiliselt Rāpinā muudu kirutõdi ka *Pana* (Paana). Nime saaja pernanõ olf Pauna Jaani Annõ, a priinimi panti tallu tulnu väimehe Tepaski Jakobi (*Teppaske Jacob*) perrä. Pastor Helleri süsteemi perrä panti sõs lisanimiele manu *-nd*.

Tepaski olf personaalraamatun märgit ku *Nebennime* 'kõrvalnimi'. Jakob olf peri Lintelt, tä essä Jaani kutsuti talunime perrä Raudna Jaan ja immä Hõõrā Elts. Samal aol om Jakobi sünnükandõn 1780 essä nimetet ku *Willemi Teppaski Jaan*, Jaani sünnükandõn 1757 timä essä *Raudna Teppask*. Nii et kõrvalnimi olf üteliisi Jakobi vanaesä ristinimi.

Edenimi Tepask tulõ vin-

ne hellitüs-nimest *Stepaska* (*Cmenauka*), algnimest *Stepan* (läänekerikun *Stefanus*). Tepask võisõ 18. aastagasaa Rāpināl olla hariligu lutõrliku eesti talupoja edenimi.

Helleril tulf Rāpināl juhuligult vällä hulga priinimmi, kon lisanime lõpu *ki-le* otsa pantu *-nd* andsõ kokku *-kind*, näütüses *Karnaskind*, *Narruskind*, *Rummaskind*, *Teppaskind*, *Wikkind*. Paistus, et *-kind* (saksa keelen 'lats') avit täl viil nimmi edesi tulõta, näütüses lisanimest Häide saad *Häidkind*.

Vanane kirāviien *Teppaskind* andsõ vahtsõn kirāviien nime Tepaskind. Nimekuju Tepaskent om arvada tegünü Vinnemaal. Näütüses Rāpināl sündünü Kusta (Gustav) Tepaskind om sündünü 1907 Peterburi kubõrmangun, represseerit ja är tapõt om tä 1938. aastagal.

Eestistämisel om Tepaskindi nime asõmalõ võet näütüses Pärnaste. Vahtsõ-Kuustõn olf muudõtavas nimes *Tepaskind*, Rasina vallon *Teppaskind*. Viil muudõtõ Teppaskind nimmis *Kivimaa* Talnan, *Tearu* Tartun ja *Teesalu* Toolamaal.

SAARÕ EVAR

Mino eläjä

Käve edimädse klassin. Üts-päiv oppaja küsse kodotsidõ eläjeide kottalõ. Arvet ütelf, et täl om uma pini ja Maarikal olle uma kass. Mis näide nime, tuud ei mälehtä.

Tulli koolist kodo ja ütli imäle, et ma taha kah hindäle ummi eläjit, et koolin nii ütelf ku tõsõl umma. Imä kaiõ mullõ pikält otsa, märgof vähä ja ütelf: «Kost ma sullõ noid ummi eläjit võta. A sa vali noidõ eläjeide siäst, kiä meil omma ja kes sullõ kõgõ rohkõmb miildüse. Panõ näile egäütele nimi ja nakka ummis pidämä.» Olli tuu seletüsega nõun.

Kõgõpäält valisi kanno siäst suurõ kirivä kana, kellele panni nimes Imänd. Kana miildü mullõ tuuperäst, et täl olle väega kavval. Kui tõsõ löiõ tuujaos valmis pantuhe korvi, sis Imänd kärke muna hainu sisse ja naas salahuisi haudma. Vaihõpää käve iks söömäh kah, a muido olf kõgõ kaonu.

Ütel pääväl tullegi Imänd hainu sehest alla, kümme väikeist pehmet tibupoiga perän. Imändäga üten sai tibudõ iist hoolitsõdus. Edimält poodi munakõllast sõõgis ja ku puja jo suurõmba, sai vii sisse likku

RAHMANI JANI PILT

Koolnu rästik.

suurmit puistatus. Imänd hoolitsõ uma suurõ perre iist seeni, kooni nä naksiva tõisi kannoga üten süümä.

Ütele oinalõ panni nimes Ossu. Ossu olf mõnnus seldsi-line, tä kõgõ kõndsõ kafamaa pääl mukka üten. Vaihõpää kävi aia vaihõlt ilosit verevit ristikhainatuttõ, mis Ossulõ väega miildü. Ossu olf kül hää sõbõr, a tuu sõprus es kestä igäveste. Ku ma oina tahtsõ nurmõ pääle jättä ja naksi kodo tulõma, sis tuu Ossulõ sukugi es miildü. Juusksõ sälä takast mano ja poksa minno põlvi pite, nii et ma maaha sattõ. Sis täl olf hää miil ja laksõ min-

no uma karrõ keelega. Peräh ma opsõ är, et tulõ astu tagasi samm-sammult näoga timä poolõ. Iistpuult tä es poksa.

Kuna lehmä ostmisõs imäl rahha es jakku, olf meil jo tõist aastat kits. Panni tälle nimes Mõki, selle et tä kõgõ mõkiif. Ku oinas kõndsõ mukka kaarama pääl üten, sis kits kõndsõ egäl puul. Hummoku, ku kuuli lätsi, saatsõ Mõki minno värehtini, ja õdagu, ku koolist tulli, uutsõ jo kits minno värehti man. Ku oinas olf valgõ, sis kitsõl olf lisa valgõlõ kerele musta jala ja must hapõn lõvva otsan. Mõki andsõ päävān neli liitrit piimä, millest jakku,

et niisama juvva ja putro kiitā. Mõki olf viil sääne, et ku ao pääle nūsmä es naata, sis nõstõ jala üles ja nutsuf uma udara esi tühās.

Viil mõistsõ Mõki nõnaga ussõlingi valla tetä ja tarrõ tulla, ku tahtsõ. Vahepääl ma lätsi laopäälitsehe mängmä, sis kits tulle redelit pite mullõ sinnä perrä. Kuis tä kül mõistsõ?

Pini Nepi olf meil ketih, selle et tä olf väega kuri ja tuuperäst es saa ma timäga kunagi peris sõbras.

A kass olf meil uhkõ, pikä verevā karvaga ja suurt kasvu. Kassi nimi olf Nurru.

Ütskõrd ma leüdsõ koolist tullõn mõtsa vaihõlt tii päält hoimadsõ rästigu. Võti kaala takast kinni ja tõiõ kodo. Imä pidi är minestämä, ku tuud näkk. A Nurru tõmmaš mul hussī käest ja naas hannast süümä kooni kaalani vällä, pää inne jätse perrä.

Olõ õnnõlik, et mul latsõpõlvõn olf säändse eläjä, kes olf nigu mino uma, kelle iist ma saiõ hoolitsa ja kedä armas-ta. Ja mullõ tundu, et nä armastiva minno kah.

Väega illos mälehtüs, mis om jäänü elos aos miilde.

URMI AILI

